

DOI: 10.18427/iri-2018-0108

Közösségi élet, civil szervezetek egy Ormánsági falu, Drávafok példáján

Bucher Eszter

Pécsi Tudományegyetem, Pécs

A rendszerváltás óta elmúlt évtizedekben a magyar vidék és társadalma számos változások ment keresztül. Az individualizálódó társadalmak mellett egyre több feladatot, szerepet és lehetőséget kapnak a helyi közösségek. Az Európai unió vidékfejlesztési programjai a felzárkózást, az élhető, fejlődő és vonzó településsé válást, az itt élő emberek helyben maradásának/ megtartásának kulcsát a helyi erőforrások feltárásában, felismerésében, értékkelételeben érdekelt fejlesztési programokban látják. A támogató programok nagymértékben törekednek arra, hogy a helyi lakosok felismerjék szerepüket településeik fejlődésében és aktív szereplővé váljanak, olyan helyi lakosokká, akik felelősek magukért és környezetükért.

A kutatás Drávafokra, az Ormánság egyik mikroközpontjára fókuszál. A Pécsi Tudományegyetem Szociológia tanszékén már hagyománya van a falukutató táboroknak. Az Ormánság közelségéből és hátrányos helyzetéből adódóan megfelelő terepet jelent/ad. Annak ellenére, hogy a terület sokak által vizsgált, napjainkig még mindig a legelmaradottak térségei közé tartozik.

A vizsgálat célja az volt, hogy feltárja a civil szervezetek és azok meghatározó alakjainak szerepét egy Ormánsági falu, Drávafok példáján. A tanulmány alapját a hallgatók által lekérdezett 83 háztartási kérdőív és a helyi kulcs szereplőkkel készített féligstukturált interjúk adják. A kutatás során arra keressük a választ, hogy vannak-e meghatározó személyek, szervezetek Drávafokon? Ezek a közösségek, az itt élő emberek, akiknek a kezében van a fejlesztés lehetősége mennyire tudják elhíttetni és elfogadtatni a lakosokkal a településekben rejlő lehetőséget? Valamint maguk a helyi lakosok ismerik-e az itt működő szervezeteket, részei-e valamilyen közösségnek?

Drávafok

Az Ormánság hazánk halmozottan hátrányos térségei közé tartozik, a fiatal aktív népesség folyamatos elvándorlása, kilátástalan életkörülmények, a munkalehetőségek és infrastruktúra hiánya, elöregedő

társadalom jellemzik. Drávafok a sellyei járás délnyugati részén elhelyezkedő, belül, Somogy megyéhez közel található. Jelenlegi népességszáma 499 fő, amely az elmúlt tíz évben elenyésző gyarapodást mutat. (KSH 2017).

A demográfiai változások hátterében eltérő irányú tényezők működnek: a korábban erős termelőszövetkezeti központ a rendszerváltozást követően elveszítette munkahelyeinek jelentős részét. A TSZ megszűnése után az agrárértelmiség és gyerekeik elhagyták a települést, majd a munka hiánya miatt a képzett munkaerő először csak ingázott, majd elköltözött Drávafokról. Mára a településen a magasabban képzett lakosok mind nyugdíjasok. A magasabb képzettséget kívánó állásokat a településre nap, mint nap bejáró tanárok, orvos, védőnő töltik be, akik nem helyben élnek. A fiatalok elvándorlása mellett ugyanakkor jellemzővé vált a beköltözés is. A település kisközponti jellegével összefüggő előnyök (iskola, óvoda, kereskedelmi egységek) vonzerőt jelentenek a közeli, intézmények nélküli, leszakadó falvak lakói számára. A munkanélküliség jelentős, ugyanakkor a térségi viszonylatban színesnek mondható közmunka-program komoly segítséget jelent a képzetlenebb csoportok számára. A település egyetlen vállalkozása, egy helyi méhészet, amely családi alapon kötődik a településhez. A méhészet helyben 15-20 főt állandó jelleggel alkalmaz, illetve szezonális jelleggel vesz fel dolgozókat. Azonban ez az egyetlen vállalkozás is nagyon fontos a falu számára, hiszen egy viszonyítási alapot ad, az elsődleges munkaerőpiacról és elvárásairól ad képet a másodlagos munkaerőpiacon dolgozóknak, illetve a roma lakosok bedolgozhatnak szezonális jelleggel.

A település szalagtelkes többutcás falu, amelynek két meghatározó utcája van. A településképet meghatározó házak az 1900 évek elején illetve a 70-es, 80-as években épültek. A faluban körülbelül 200 ház áll, amelyből 160 lakott, egyharmadában egyedül élnek, sok az eladó ház, amely szinte mind eladhatatlan. Azonban a közmunkaprogramnak köszönhetően a település rendezett képet mutat, a járdák az előkertek, parkok tiszták.

Drávafok etnikai összetétele vegyes. Határmenti helyzetéből adódóan több horvát, illetve kettős identitású is él a településen. A horvát kisebbség mellett a roma népesség jelenik meg, arányuk a helyi megkérdezettek megítélése szerint nagyjából a lakosság 50 %-ára tehető, számuk folyamatosan nő. A vallás is fontos szerepet játszik a hagyományosan református gyökerekkel rendelkező községben. A református őslakosság egy összetartó, szűk csoportot képez, míg a jellemzően római katolikus horvát és roma népesség megosztottabb.

Helyi közösségek

A helyi társadalom hatékony működésének, az ott élő emberek együttműködésének, mondhatni boldogságának, boldogulásának alapja az olyan közösségek, amelyek közös célokkal rendelkeznek, képesek

támogatni, segíteni és magukénak érezni a közösség problémáit (Kopp & Skrabski, 2008). A közösségek integráló szerepét hangsúlyozza a vidékfejlesztés szakirodalma is. Az európai uniós csatlakozásunk újfajta megközelítést hozott a vidék kérdéskörben. Az Unióban tapasztalható tömeges vidékre költözés, a vidék felfedezésével, megszőpülésével és fejlődésével jár, addig nálunk a vidék és a város közötti szakadék leküzdése a cél, a vidék felzárkóztatásával, ami együtt járt a vidék eddig tapasztalható előnyeinek megszőnésével (Ritter 2000).

Magyarországon a nonprofit szervezetek az elmúlt közel három évtized alatt komoly változásokon mentek keresztül, gazdasági, jogi és társadalomformáló tekintetben is. A nonprofit szervezetek kutatói folyamatosan hangsúlyozzák az alulról szerveződő helyi szervezetek településfejlesztésben is meghatározó szerepét, ezek között kiemelendő a kapcsolatteremtés az állami, önkormányzati, piaci és gazdasági szektor szereplői között, e mellett helyismerettel, kapcsolati tőkével rendelkeznek. A legtöbb civil szervezet települési szinten működik ezért adott az önkormányzattal való együttműködés, közös problémamegoldás, programok szervezése, leszakadó családok támogatása, közös célok felállítása terén. A hazai és nemzetközi kutatások azonban azt mutatják, hogy a civil szervezetekben résztvevő tagok száma csökken. Kopp és Skabski (2008) rámutatnak arra, hogy csökken az egymással szembeni közösségi szintű bizalom, az emberek inkább a családjukban bíznak és az ezen belüli segítségnyújtás és támogatás nőtt. *„Mindez azt jelenti, hogy egyre kevesebb a helyi, megtartó közösség, a közösségek nem képesek hatékonyan működni és a család szerepe nő a helyi közösségekkel szemben”* (Csurgó & Légmán, 2015). Ugyanakkor egy település, térség fejlődése nagyban függ a helyi társadalmi beágyazottságtól, a helyismerettől, a kapcsolatteremtő és kockázatvállaló képességtől (Kovách & Kristóf, 2007; Csurgó, Kovach & Kucerova, 2008).

Drávafokon napjainkra az a helyzet alakult ki, hogy a termelőszövetkezet megszőnése miatt az agrárértelmiség és az itt dolgozó értelmiségiek elköltöztek a szomszédos városokba: az orvos, a tanári kar ingázik a településre. Kiművelt emberfőből hiány van a településen. Az itt dolgozó értelmiségiek nem kötődnek aktívan a településhez (egy-két kivételt találunk csak) nem részesei az itt élők hagyomány és szokásvilágának, így megerősíteni sem tudják őket abban, hogy az a környezet és azok a hagyományok, népművészeti tevékenységek, amelyek mára lassan elfelejtődnek, illetve negatív előjellel jelennek meg mekkora értéket is képezhetnének az itt élők életében. Az Ormánság szempontjából nagyon fontos és első feladat az, hogy az itt élő emberekben azt a környezetet ahol élnek pozitív éljék meg, legyenek büszkék, hagyományaikra, a felélesztésre váró ormánsági mezőgazdasági formákra, a környezetében rejlő lehetőségekre.

E mellett Drávafokon is jelen van az Ormánság alapproblémája: az előregedés és a fiatalok elvándorlása, amely, tovább rontva annak a lehetőségét, hogy tudatos, szervezett helyi közösség jöjjön létre. A megkérdezettek 42%-a elköltözne Drávafokról a környező városokba, 7 %-uk talán. A településen erős vallási alapon szervező közösséghez,

horvát, roma kisebbséghez való kötődés sem ad elég megtartó erőt ahhoz, hogy az időseken kívül az aktív népesség itt képzelje el a jövőjét. A magasabban kvalifikáltak több mint 60 %-a elköltözne a településről, főleg a gyerekeik után a környező városokba (Pécs, Szigetvár, Kaposvár). A településről való elköltözés és a negatív vélemények legfőbb oka a munkahelyek hiánya, a rossz közlekedési helyzet. Ugyanakkor a kérdésekre adott válaszokból az is látszik, hogy az itt élők közel egyharmada értékeli a természeti környezetet, a nyugalmat, a barátságos ismerős arcokat, a jó szomszédokat. Azt is fontosnak tartják közel ugyanennyien, hogy a településen van iskola, orvosi rendelő, gyógyszertár. A település intézményi ellátottsága jó, az általuk biztosított munkahelyek helyben tarthatják, vagy vonzóvá tehetik a települést a kvalifikált lakosok számára, akikre inkább jellemzőbb lehet a társadalmi szerepvállalás. Dráva-fokon azonban az intézmények, megtartó és vonzó hatása elenyésző. A legtöbb értelmiségit foglalkoztató helyi iskola tanárai a környező településről járnak be. A képzett, iskolázott fiatalok számára nem nyújt kellő perspektívát.

Intézmények, melyek a helyi életet szervezik három nagyobb csoportra oszthatók: a polgármesteri hivatal és a kultúrház, a másik csoportosulás az iskola és a református egyház, a harmadik az egészségügyi intézmények. A falu élete ezen intézmények mentén szerveződik, a lakosok mozgása is körülöttük erősödik a nap folyamán, az amúgy álmos hangulatot mutató településen.

A település rendelkezik saját orvossal és gyógyszertárral, amely fontos vonzó tényező a környék lakosainak, egy fajta mikroközpontként funkcionál a falu. Az önkormányzat és a kultúrház a település meghatározó intézményei, a helyi élet egyik központjai, a helyi kulcsszereplők közül többen tevékenykednek itt: a polgármester, a roma kisebbségi önkormányzat vezetője, a közmunkásokat felügyelő helyi képviselő, a kultúrházvezető. Az itt tevékenykedő emberek mind szélmalomharcot vívnak a település körülményeivel a helyi lakosok boldogulásáért. Az interjúk alapján ezeknek az intézményeknek nem sikerül a helyi lakosokat összefogni. A régi és az új falusi vezetők megosztják a helyi lakosságot.

A közmunkaprogramot szervező polgármesteri hivatal körülbelül 60 embert foglalkoztat, köztük mindig van néhány közművelődési közmunkás. Ez a program nagyon fontos az itt élők számára, rendszerezi életüket, a közösség aktív részének érzik magukat, a mellett hogy számukra ez az egyetlen lehetőség, hogy pénzt keressenek. Többségük 45 éven felüli. Tevékenységük a kertek művelésére, faapríték gyártására és a földutak karbantartására terjed ki.

A falu két meghatározó kisebbsége a horvát és a cigány. A horvátok között erős az összetartás, kultúra és hagyományápolás „az elitbekerülés az elhorvátosodást jelenti”. A horvát kisebbség tagjai többen a falu meghatározó szereplői, főleg az 1950-es korosztályba tartoznak, fontosnak és sajátjuknak érzik a település helyzetének javítását, annak ellenére, hogy gyerekeik nem itt élnek és dolgoznak. Viszont a többségi társadalom úgy éli meg jobbító szándékukat, hogy helyettük, felettük döntenek és nem értük.

A helyi cigányság viszont széttartó „aki ki akar, felfelé lépni azt visszahúzzák”, nincs meg a szolidaritás, a közösséghez tartozás vágya az emberekben. Sokan közülük beletörődtek, belefásultak a helyzetükbe a mindennapok túlélését tartják szem előtt. Ezen sajnos a cigányság helyi választott képviselője sem tud segíteni.

Az iskola a református egyházzal karöltve a település talán legmeghatározóbb szereplőinek nevezhetők. E két intézmény nélkül a település teljesen elvesztette volna a jövőjét. A karöltve kifejezés ebben az esetben szó szerint értendő, hiszen az iskola igazgatója és a falu református papja egy házaspárt alkotnak. Az iskola léte a 2000-es évek elején kérdőjeleződött meg, majd a bezárás elkerülése érdekében a református egyház vette át az iskola működtetését. Az iskola igazgatója így fogalmazza meg ezt az összefonódást: „Ez a mi helyünk ez az Ő küldetése”

Az iskola két célt tűzött ki. Az első a hátrányos helyzetű gyerekek támogatása. Az intézmény erejét a méterében, a személyes törődésben fogalmazták meg. Céljuk keresztény értékrend szerint rendet, biztonságot, melegséget teremteni a gyerekek életében „megtalálni azt, ki miben jó, azt fejleszteni”.

Ezt a célt hamarosan azzal bővítették, hogy nem csak az itt élő gyerekeknek nyújtanak egy oktatási, nevelési színteret, hanem a térségben még megmaradt református családok gyerekeinek is lehetőséget akarnak adni a tanulásra és emellett az Ormánság református értékeit is meg kívánják őrizni.

A településen működő civil szervezetek kisebb súllyal vesznek részt a helyi lakosok életének szervezésében. Drávafokon a KSH adatbázisa alapján az elmúlt években hat illetve kilenc civil szervezet tevékenykedett, ténylegesen ebből hat civil szervezet működik (Ormánság Alapítvány, Drávazug Társulás Egyesület, Idős klub, Gyermekmosoly Alapítvány, Fekete Gyöngyök, Kispad Alapítvány), melyek közül egy a megszűnés határán mozog. A szervezetek között meghatározó az Ormánság Alapítvány, amely több település civil szerveződésének összefogásával jött létre, saját komplex fejlesztési programot dolgoztak ki, ezzel közös gondolkodásra bírta a kutatók és a helyi lakosokat. A program eredményeként létrejött az Ormánsági Fejlesztési Társulás, amely helyi kulcsszereplőket, intézmény- és vállalkozásvetetőket és települési képviselőket fogja össze. Ez a társulás nyerte el az INTERREG III/a pályázatát és kiemelkedő szerepe az Ős-Dráva Projektben. Tevékenysége az Ormánságban jelentős, túlmutat Drávafokon. Határokon átívelő kapcsolatokkal rendelkezik a Drávazug Társulás is. Mindkét szervezetről elmondható, hogy tevékenységük helyi meghatározó személyekhez kötődik, akik jobb kezdeményező képességgel bírnak, jelentős helyismereti tőkével, szakmai tudásuk révén igyekeznek a térség településeinek problémáira fókuszálni. Drávafokon működő másik négy szervezet szervesen kötődik az itt élő emberek életéhez. A Gyermekmosoly Alapítvány segíti az iskolás gyerekeket, támogatja azok mindennapi szükségleteit és jövőjüket kiegészítve az iskola véges lehetőségeit. A Kispad Alapítvány és az Idősek klubja a szabadidő

hatékony eltöltését szervezi, a Fekete Gyöngyök a helyi kisebbség hagyományait ápolja.

A településen lekérdezett kérdőív adatai azt mutatják, hogy a megkérdezettek 30%-a tudja, hogy működik a településen civil szervezet, de az igennel válaszolok, alig fele tud csak megnevezni, helyben működő szervezetet. A megkérdezettek közel egynegyede vállal valamilyen közéleti szerepet, ezek jelentős része a templomhoz, iskolához, idősekhez köthető, kisebb részben civil szervezethez. Akik nem vállalnak közösségi szerepet, azok 30%-a régen aktív tagja volt a közösségnek, 20%-ának „elege van”, sok esetben korukra hivatkoznak, de megtalálható a válaszok között: a nem kértek fel, nincs értelme is. A helyi közösségi élet mozgatórugói az érettségivel, diplomával rendelkező magasabban kvalifikált helyi lakosok, akik aktívabbak a helyi közösségi életben, közel felük vállal szerepet a helyi társadalom életében.

Zárásként elmondható, hogy a település helyi társadalmá, közösségi élete a szakirodalmakból már jól ismert problémákkal küzd. Működnek civil szervezetek a településen, vannak rendezvényeik, de nem sikerült egy megtartó helyi közösséggé formálniuk az itt lakókat, hosszabb rövidebb ideig működnek, működési intenzivitásuk is változó. Nem sikerült helyi szinten, hosszútávon működő, közügyekben elkötelezett civil intézményeket létrehozni. A településen néhány aktív ember vállalja fel a falu fejlődésének ügyét. A település életét az önkormányzat és egyes szereplőcsoportok szervezik, ez azt eredményezi, hogy elsősorban a helyi elitcsoportok érdekei érvényesülnek és jelennek meg közösségi érdekként. Drávafokról jelentős volt a népességiáramlás az elmúlt évtizedekben, főképp azok mentek el, akik társadalmilag aktívak lehettek volna, akik viszont jönnek maguk is segítségre szorulnak. A helyi lakosok többsége nem érzi magának a „közös ügyet”.

Irodalomjegyzék

- Csurgó B., Kovách I., & Kucerová, E. (2008). Knowledge, Power and Sustainability in Contemporary Rural Europe. *Sociologia Ruralis*, 48 (3), 292–312. DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9523.2008.00461.x>
- Csurgó B., & Légmán A. (2015). Lokális közösség, megtartó közösség. *Socio.hu*, 5 (4), 50-66.
- Kovách I., & Kristóf L. (2007). Közvetítő szereplők a vidéki javak és szolgáltatások piacán. In Kovách I. (szerk.), *Vidékiek és városiak. A tudás és imázshasználat hatásai a vidéki Magyarországon* (pp. 105-120). Budapest: L'Harmattan; MTA PTI.
- Ritter Krisztián (2000). Az önkormányzati társulások, a településközi együttműködés jelentősége a terület és vidékfejlesztésben. *Területi Statisztika*, 3/40 (1), 17.
- Skrabski Á., & Kopp M. (2008). A bizalom, mint a társadalmi tőke központi jellemzője. A társadalmi tőke változásai Magyarországon. *Vigilia*, 73 (10), 722-730.